

Årsskriftet

Critique

Fjerde Årgang, 2011

IV

Årsskrift for borgerlig idédebat og kulturkamp

Årsskriftet Critique
fjerde årgang 2011

Redaktion:

cand.mag. Christian Houlberg Skov, ph.d.- stipendiat

cand.mag. Jens Wendel-Hansen, ph.d.-stipendiat

Årsskriftet Critique, fjerde årgang 2011

Redaktion: cand.mag. Christian Houlberg Skov, ph.d.- stipendiat
cand.mag. Jens Wendel-Hansen, ph.d.-stipendiat

Opsætning: stud.mag. Hans Henrik Juhl

Skriftet er sat med Bookman Old Style og Myriad Pro

Udgives af Konservative Studenter i Aarhus

Udgivet med støtte fra Højres Fond

www.critique.ksaa.dk

ScandinavianBook, Aarhus 2011

ISSN: 1903-4180

©Konservative Studenter

Konservative Studenter

Wilstersgade 10 st.

8000 Århus C

Indhold

Forord	5
Borgerlig værdikamp version 2.0 Af folketingsmedlem Henriette Kjær	9
Drop de lange udredninger Af folketingsmedlem, cand.merc. Rasmus Jarlov	17
Konservatismen og den højreradikale terror Af ph.d.-stipendiat Chrisitan Houlberg Skov	23
På kanten af modernismen Af stud.mag. Rasmus Pedersen	41
Folkestyre eller domstolsstyre? Af ph.d., post.doc. Kasper Støvring	53
Klog borgerlighed Af mag.art. Henrik Gade Jensen	67
De provisoriske finanslove Af ph.d.-stipendiat Jens Wendel-Hansen	79
Konservatisme og Nationalfølelse i sidste trediedel af 1800-tallet Af dr.phil. Jon A.P. Gissel	95
Fra Dansk Sprognævn til Dansk Sproglevn? Af cand.mag. Christian Eversbusch & metaleksikograf Loránd-Levente Pálfi	129

Fra Dansk Sprognævn til Dansk Sproglevn? Om sprogsynet hos modersmålets myndigheder i Danmark

Af cand.mag. Christian Eversbusch & metaleksikograf Loránd-Levente Pálfi

Om forfatterne

Christian Nicholas Eversbusch (f. 1971) er cand.mag. i retorik og arbejder til daglig i konsulentvirksomheden RHETOR, Rådgivende Retorikere; han er freelanceskribent, foredragsholder og en aktiv samfundsdebattør. Han har forsket i middelalderens korstogspropaganda og i retorik som redskabsfag i moderne medicinsk teknologivurdering.

Loránd-Levente Pálfi (f. 1981) er freelanceleksikograf og freelanceindeksør; han har senest udarbejdet Leksikon over ordbøger og leksika (2. udgave, Frydenlund 2011); desuden er han forfatter eller medforfatter af mere end 80 bidrag i nationale såvel som internationale tidsskrifter.

*Huo sit eget Modersmaal icke højt acter,
hand burde med raadne Eg af hans
Fæderneland ad udjagis...¹*

Søren Poulsen Gotlænder (1599–1668)

Det danske sprog er ramt af en dobbelt katastrofe: De unge i folkeskolerne og gymnasierne taler og skriver et stadig dårligere dansk og forskningen i dansk sprog sygner hen. Dansk Sprognævn (forkortet: DSN) lader ikke bare stå til, men ophæver forfaldet til lov. Med disse begrundelser spurgte den ene af ophavsmændene til nærværende artikel (LLP): „Hvorfor siger vi ikke bare ugh!?” Det skete i en kronik (med samme titel) den 4. april 2009 i *Berlingske Tidende*. Den 29. april samme år tog Anita Ågerup Jervelund og Sabine Kirchmeier-Andersen til genmæle i samme avis på vegne af Sprognævnet. Deres replik, »Skyd blot på Sprognævnet«, var imidlertid så selvtrofuld i sin påståelighed, at den aldrig burde have fået lov at stå som den sidste i dette ordskifte. *Berlingske Tidende* optog dog ikke LLPs duplik, hvilket har givet anledning til nærværende artikel, som dels vil meddele et og andet om sprogsynet i dagens Danmark, dels skal vise, at Sprognævnets argumentation på væsentlige punkter er uholdbar, ja, at Nævnets vurderinger ofte hviler på tendentiøse skøn. At sagen stadig er højak-

---

¹ Citeret efter Arild Hald Kierkegaards glimrende artikel om synet på det danske sprog i 1700-tallet »Dog vort Sprog bør være kjert, og dets Ære hellig« (s. 106–107) i *Nomos* årg. 3, nr. 1, 2005, s. 89–117.

tuel, fremgår af hhv. DSNs hjemmeside (se lænken »Retskrivningsordbogen 2012«) og den kendsgerning, at den nye *Retskrivningsordbog* (2012-udgaven) efter alt at dømme vil blive udarbejdet på et sprogpolitisk og videnskabeligt tvivlsomt grundlag.

Som svar på den nævnte, oprindelige kronik skrev Jervelund og Kirchmeier-Andersen (i det følgende forkortet J/KA) bl.a.:

Når der er en retskrivningsregel eller en skrivemåde som en meget stor del af befolkningen ikke følger, ligger der som regel mere bag end dårlig skolegang og manglende sprogbevidsthed. Vi tager sprogbrugerne seriøst og undersøger derfor hvad årsagen kan være til brud på reglerne, og ofte dukker der sammenhænge og en systematik frem som retfærdiggør en ændring til sprogbrugernes fordel. [...] Dansk Sprognævn arbejder på videnskabeligt grundlag med at fastlægge den danske retskrivning. Vi ønsker at hjælpe og inspirere alle til at udveksle oplysninger, tanker og ideer på et klart og formålstjenligt dansk. Vi tager med glæde debatten om sprogets udvikling, men vi vil helst gøre det på et sagligt grundlag.

Lad os tage det sidste først: Det må undre, at J/KA mener, at der i kronikken af 4. april 2009 ikke argumenteres „på sagligt grundlag”. Mon ikke J/KA glemmer, at saglighed ifølge emnets natur ikke kan være en énstrengt størrelse? Når det drejer sig om sprogrigtighed, sprogpolitik og sprognormering, kan man ikke argumentere, som gjaldt det opførelsen af et nyt sygehus i Somaliland eller fordele ved økologisk landbrug. Sprogdiskussioner er meget mere sammensatte; de kræver inddragelse af såvel sproghistoriske og samfundskritiske som æstetiske, filosofiske og grammatiske betragtninger. For så vidt angår det filosofiske, er der ét grundvilkår, vi her må understrege: Uden sproget ville vi ikke være i stand til at tænke sammenhængende tanker. Sproget er ikke blot, som mange mennesker fejlagtigt tror, medium for formidlingen af vore tanker; det er også det medium, i hvilket vi både udformer og bearbejder vore tanker, og enhver udjævning af sproglige nuancer indebærer derfor også en udjævning af tankemæssige nuancer.² Ergo må det aldrig kunne betragtes som usagligt, når vi f.eks. opponerer mod selv mindre forenklinger af retskrivningen, heller ikke hvis disse skyldes et hensyn til selv nok så mange sprogbrugere.

At sproget gøres mindre nuanceret, er ensbetydende med tab af information. Det fremgår af LLPs kronik af 4. april 2009, hvor der bl.a.

---

² Se bl.a. Jørgen Fafner: »Retorik til tiden. Signalement af en fremstillingsfilosofi«, i Georg Søndergård (red.): *Retorik – tre forelæsninger*. Institut for litteratur, kultur og medier, Odense Universitetsforlag 1993, s. 36–47.

spørges: „Er en B-filmskuespiller en skuespiller i en dårlig film, eller en dårlig filmskuespiller?”. Baggrunden for spørgsmålet er Sprognævnets forskrift om, at den sidste bindestreg i ord med to bindestreger fremover (senest fra og med 2012-udgaven af *Retskrivningsordbogen*) skal sløjfes. Man kunne i samme anledning spørge: Har „e-posthuset” noget at gøre med e-post, eller er det en elektronisk måde at komme i forbindelse med sit posthus på? Er en „USB-nøglevirksomhed” en nøglevirksomhed inden for USB-branchen, eller er det en virksomhed, der producerer USB-nøgler? Der kan fremføres mange flere eksempler på informationstab, når den sidste bindestreg i ord med to bindestreger fjernes, hvilket Sprognævnet altså nu vil foreskrive.

Jervelund har ellers selv bedyret, at bindestregsreglen er „logisk og systematisk” (i artiklen »På strejftog indenfor Retskrivningsordbogens territorie«³ forfattet med kollegaen Jørgen Schack i *Nordiske Studier i Leksikografi* nr. 9, s. 264). Hvorfor så ikke fortælle folk om denne regel i stedet for at afskaffe den? Om reglen, at man på dansk skriver forbindelser af biord og forholdsord i to ord, når forholdsordet har en styrelse (f.eks. „inden for”, „uden for” osv.), og ellers i ét ord („indenfor”, „udenfor” osv.), bemærker de to nævnsmedarbejdere sammesteds, at den i sig selv egentlig er såre simpel (s. 262). Hvorfor skal også den så afskaffes? Skulle Nævnet ikke normere på grundlag af „gode og sikre sprogbrugerers skriftlige sprogbrug”, som det hedder i Bekendtgørelse nr. 707 af 4.9.1997 om Dansk Sprognævns virksomhed og sammensætning? I stedet blåstempler man endnu engang ukorrekt sprogbrug og kriminaliserer samtidig alle dem, som godt kan finde ud af at følge gældende retskrivningsregler. Skulle dét være normering på „videnskabeligt grundlag”!?

Tænk, hvis de, der udarbejder færdsels- eller skattelovene, argumenterede ligesom J/KA. For eksempel: Der er efterhånden ikke mange, der overholder højrevigepligten – ud med den! Eller: Rigtigt mange danskere forstår ikke at udfylde deres selvangivelse rigtigt – staten må således justere beskatningen derefter. Ukendskab til loven er ingen undskyldning for lovbrud, men ukendskab til stavereglerne er åbenbart et tungtvejende argument for at lave dem om – „til sprogbrugernes fordel”. Og efter laveste fællesnævner, forstås.

I bund og grund er der to forhold, der kommer på tale her: (1) Sprognævnets bekendtgørelsen og (2) videnskabeligheden. Ingen af delene lever Sprognævnet op til. I sprognævnets bekendtgørelsen står der netop ikke, at Nævnet skal rette sig efter flertallet af sprogbrugere, men efter de „gode og sikre sprogbrugerers skriftlige sprogbrug”. Der foreligger altså et kvalitetsargument, når Nævnet skal fastlægge retskrivnings-

---

³ Bemærk forfatternes demonstrative samskrivning af „indenfor” og udeladelse af endelsen -um i „territorie”, mere herom senere.

reglerne (f.eks. reglen angående hhv. samskrivning og særskrivning af forbindelser af biord og forholdsord).

Træk af den historiske baggrund

Den aktuelle strid har eksisteret i Kontinentaleuropa i mange århundreder. Således allerede i 1640'erne, hvor vi i Tyskland finder grammatikere som Christian Gueintz, der principielt ville rette sin sprogbeskrivelse efter det foreliggende sprogbrug, og Justus Georg Schottelius, som afviste at følge sprogbrugen, idet han mente, at tilfældige sprogprøver kan være i strid med en systematisk fremstilling af regler og fænomener. Mange af reglerne og de tilhørende eksempler, som man finder i Gueintz' grammatik, står i modsætning til „den rigtige grammatik”, sagde Schottelius, hvortil Gueintz svarede, at man bør lave reglen ud fra sprogbrugen og ikke sprogbrugen ud fra reglen. I dag kalder vi disse to modsatrettede grundholdninger for hhv. det deskriptive og det præskriptive sprogsyn (en dikotomi, som mange – selv iblandt fagfolk – tror er en opfindelse fra det 20. århundrede).

I 1700-tallet føres diskussionen videre af blandt andre Michael Richey og Johann Albert Fabricius. Førstnævnte går i stridsskriftet *Usus tyrannus precario imperans* (1723) ud fra den kendsgerning, at intet sprog i verden er medfødt, dvs. at ethvert menneske lærer sit sprog gennem efterligning af andres brug af det. Mange vil derfor i deres ungdom ikke høre „det sande, det egentlige sprog” og vil derfor kun kunne frembringe en „uklar, mangelfuld og endda forkert sprogbrug”. På den måde vil pøbelen ifølge Richey kunne sætte sig igennem med et utal af forkerte ord og udtryk. I stedet for at rette sig efter en sådan *usus tyrannus* skulle man hellere løbende gennemføre sådanne forbedringer og forandringer, som ethvert fornuftigt menneske må kunne indse rigtigheden af. I *Usus imperium sine exceptione assertum* (1723) går Fabricius ud fra et synspunkt, som ved første blik minder om Richeys: Der findes ikke noget sprog, som er lavet efter en grammatik eller en ordbog, men grammatikken eller ordbogen er lavet efter sproget. Sproget er opstået lidt efter lidt og har i tidens løb forandret sig på en række til dels helt tilfældige måder. Herudfra drager Fabricius dog helt andre konsekvenser end Richey. En sådan ikke-styret sprogudvikling er ikke alene helt normal, men også på alle måder en fordel, mener han, idet sproget derved naturligt tilpasser sig nye tider og nye behov. I stedet for at doktorere på sproget, skal sprogforskeren ændre sine beskrivelser i takt med sprogets forandring. Det kan man kun gøre, siger han, hvis man i udstrakt grad undersøger den foreliggende sprogbrug, både det lærde sprog og almuesproget.

Det, der er i vejen med Dansk Sprognævn, er, at det hverken følger Fabricius eller Richey, men gør snart det ene, snart det andet, efter et uvidenskabeligt tilfældighedsprincip eller, som man kan få indtryk af,

alt efter den enkelte medarbejders lune – ikke efter klare videnskabelige principper.

Fra sikre til usikre sprogbrugere: når det lavsociale bliver lov

Blandt de professionelle sprogbrugere, der har anket over denne manglende klarhed, finder man korrektør, tekst- og forlagsredaktør Klaus Ulrik Keel. Denne giver følgende eksempler på, hvad han kalder for inkonsekvens i Sprognævnets reformiver:

Man fjerner rask væk det stumme ‘d’ i ‘frådse’, men ikke i ‘bejdse’; man bibeholder det dobbelte ‘n’ i ‘stanniol’, men gør det fakultativt (om muligt endnu mere forvirrende) i ‘pennalhus’; man bibeholder det dobbelte ‘t’ i ‘højttalende’, men gør det fakultativt i ‘højttaler’ og ‘højtravende’; man opretholder finalt enkelt-‘d’ i ‘bedet’, men indfører obligatorisk finalt dobbelt-‘d’ i ‘leddet’ og ‘buddet’ – osv. osv.⁴

Som Keel forståeligt nok konkluderer: „Hvis det, man tror er rigtigt, pludselig er forkert, og det, man tror er forkert, pludselig er rigtigt, bliver man rådvild, irriteret, frustreret, defaitistisk – til helvede med det!“. Mon ikke, der er mange „gode og sikre sprogbrugere“, der som Keel ender med at føle sig som halvdårlige og usikre sprogbrugere pga. Dansk Sprognævns mangfoldige ændringer af retskrivningen?

Om end der således har været inkonsekvens i principperne bag ændringer af retskrivningen, synes ét at stå klart: Hvis en given sproglig regel volder manden på gaden besvær, vil den før eller siden ryge ud af *Retskrivningsordbogen*. Af vore førnævnte teoretikere er det altså alt andet lige Johann Albert Fabricius, der i dag ville trives bedst i Sprognævnet. I forbindelse med sin tiltrædelse som formand for DSN i 2009 udtalte Dorte Duncker da også, at Nævnets vigtigste opgave er at følge sprogets udvikling.⁵ Dette er i sig selv ikke helt uproblematisk; Lov om Dansk Sprognævn, som stadfæster Nævnets opgaver, giver nemlig ikke belæg for at anse denne opgave som vigtigere end de to øvrige: „at give råd og oplysninger om det danske sprog og at fastlægge den danske retskrivning”.⁶ Om Duncakers favorisering af det hverv at følge det danske sprogs udvikling skyldes hendes personlige holdning til regler eller hendes hovedinteresse som forsker, vides ikke. Der synes i alt fald at være et bemærkelsesværdigt sammenfald mellem de to. Til *Berlingske Tidende* har Duncker således udtalt: „Jeg er ikke rigtig leve-

---

⁴ Klaus Ulrik Keel: »Sprogmishandling« i *Politiken*, sektionen Bogdebat, den 23. december 2006.

⁵ I en pressemeddelelse, som i mellemtiden er blevet fjernet fra DSNs hjemmeside.

⁶ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=84745>

ringsdygtig i konservative holdninger til sproget”⁷, og ifølge *Den Store Danske Encyklopædi* har hun primært forsket i „modellering af dynamikken i sproglige praksisformer samt normdannelse”. Når man er stærkt optaget af dynamikken i dannelsen af normer, giver det vel nærmest sig selv, at forvaltningen af regler ikke er det, man brænder mest for.

Der er naturligvis intet galt i at have en personlig holdning til det, man forsker i, eller at have en holdning afledt af det, man forsker i, men i det øjeblik, man udtaler sig som formand for DSN, bliver det en anden sag. Og når Dunckers antisprogkonservative udtalelse i *Berlingske Tidende* endda kommer som optakt til endnu en forsimplende ændring af retskrivningen, bekræfter det blot en tendens. Forsimplingen gælder denne gang endelsen på navneord som „laboratorium”, „ministerium”, „mysterium”, „oratorium” osv. DSN har længe haft et dårligt øje til disse sene vidnesbyrd om, at vi står i gæld til en gammel elitær sprogkultur, latinens, for de kræver jo en vis opmærksomhed af menigmand, så i den kommende udgave af *Retskrivningsordbogen* (dvs. 2012-udgaven) bliver det ligeså rigtigt at skrive „ministerie” som „ministerium”, og ligeså rigtigt at skrive „gymnasie” som „gymnasium” – hvilket selvfølgelig blot vil være forstadiet til, at den gamle *ium*-form helt udgår, og *ie*-formen bliver den eneste „rigtige”.⁸ *Den Store Danske Udtaleordbog* (1991) oplyser ellers om endelsen *-ie* på ovennævnte type af navneord, at den især findes „hos L og unge”. Ved „L” forstås „lavsprog”, dvs. standardsprog maksimalt præget af lavsocialt korrelerede træk.⁹ Det er Sprognævnets Jørgen Schack, der selv gør opmærksom på dette forhold i en artikel, hvor han drøfter baggrunden for den forestående tilladelse af dobbeltformen *-ie/-ium*. Er der således noget, man ikke kan klandre DSN for, er det at lægge skjul på, hvilke grupper i samfundet, der officielt skal styre den kommende retskrivning.

Heldigvis har vi dog nu en stærk kulturminister, som har lugtet luntten; han vil tvangsindlægge Sprognævnets medarbejdere til et årligt møde med Det Danske Akademis medlemmer. Det skal nok blive muntert. Her vil et udsnit af sprogeliten få lejlighed til at give sit besyv med, inden der laves om på retskrivningen, hvilket man må hilse velkomment; ikke mindst på baggrund af følgende udtalelse fra Akademiets længst siddende medlem, Klaus Rifbjerg: Ingen forfatter kan „lave

⁷ Se Lars Henrik Aagaards artikel »Et mysterie på dit gymnasie« i *Berlingske Tidende* den 16. marts 2010.

⁸ Vi er selvfølgelig klar over, at mange danske navneord lånt fra latin for længst har smidt *um*-endelsen af sig; således f.eks. „monument(um)”, „firmament(um)”, „sakrament(um)”, men dette er sket over et meget langt tidsrum; det nye er, at DSN tager et skridt, der på én gang vil udrangere de tilbageværende ord med *-ium*-endelsen, omend dette i praksis vil komme til at ske gradvis.

⁹ »Skal vi have former af typen *gymnasie* i Retskrivningsordbogen?« i *Nyt fra Sprognævnet*, nr. 4, 2009.

om på det danske sprog uden meget intimt og til vanvid grænsende lidenskab at vide, hvad det danske sprog er”.¹⁰ Altså samme tanke, som komikeren og iscenesætteren Flemming Jensen lidt mere skæmt-somt og ironisk har udtrykt: „Selvfølgelig skal sproget holdes levende og hele tiden ændre sig. Men det skal helst ske ved opfindsomhed – og ikke ved uformåen”.¹¹

Det er jo netop uformåen, der berøver retskrivningen – og på længere sigt dermed os alle – redskaberne til nemt at nuancere. Tag f.eks. ordet „et studie”. Det kan i dag både betyde: (1) kunstnerisk frembringelse af en bestemt type; (2) akademisk bog eller afhandling; (3) ting eller forhold, der tjener som et mønstergyldigt eksempel; (4) lokale (f.eks. et radiostudie); (5) længerevarende uddannelse. Indtil for nogle år siden var der ellers nogenlunde garderet imod misforståelser, fordi betydning (1), (2) og (3) i reglen kom til udtryk i „en studie”, hvorimod „et studie” gemte på betydning (4), og betydning (5) var indeholdt i „et studium”. Er dét virkelig så svært at finde ud af?

Den Danske Ordbog, som udkom i 2003–2005, anfører under opslaget „studie”: „fælleskøn eller intetkøn”; at det altså er valgfrit, om man vil anvende den ubestemte artikel „en” eller „et” foran ordet.¹² Skønt også *Ordbog over det danske Sprog* (ODS) giver nogle få eksempler fra ældre tid på sådan inkonsekvent artikelbrug ifm. „studie”, er det først i vore dage, at muligheden for at sondre mellem de forskellige betydninger af dette ord gennem valget af artikel synes opslugt af uvidenhed. Det får så stå hen, om det kan gælde for et plaster på såret til de sprogkonservative, når DDO ud for „studie” i betydningen „studium” anfører: „denne brug regnes af nogle for ukorrekt”.

Selvfølgelig går vort sprog ikke under af, at stadig flere danskere glemmer nogle gamle latinske endelser eller mister gehør for differentieringsmulighederne ved at skrive hhv. „en studie” og „et studie”, men mange bække små gør en stor å. Eller omsat til vort emne: mange forenklinger små til stor forsimpning føre må. Danskerne får således sværere ved at udtrykke sig præcist, bl.a. fordi modersmålets myndigheder herhjemme bevidst lader det vigtigste tankeredskab, vi har, nemlig sproget, blive mere kantet og klodset. Det minder helt om 1948, da undervisningsminister Hartvig Frisch fik afskaffet reglen om, at alle navneord skulle skrives med stort begyndelsesbogstav, hvilket til dato nok er den tåbeligste retskrivningsændring i Danmarks historie, fordi den for stedse har nedsat danskernes læsehastighed. Endnu i dag har

---

¹⁰ »Først hjertets dannelse – så hjernens«, interview i *Dannelsens elementer* udgivet af fagbladet *Gymnasieskolen*, København 1999 (s. 62).

¹¹ „Jamen... nej!”, *Kanten* på Danmarks Radios P1 den 21. april 2010 på: www.dr.dk/P1/Kanten/Udsendelser/2010/04/20120338.htm

¹² Valgfriheden gælder dog, ifølge DDO, selvfølgelig ikke betydning (4) og (5).

tyskerne således en vældig fordel, når det gælder tekstlæsning: når man er bevidst om, at navneord altid skrives med stort begyndelsesbogstav, kan man langt hurtigere overskue sætningernes struktur.

Til forsvar for Hartvig Frisch må dog indskydes, at han var for stor en kulturpersonlighed til at snobbe nedad; hans retskrivningsreform skyldtes ikke et hensyn til de sprogligt uformående, men et ønske om at fjerne tyske præg fra dansk og i stedet fremme det nordiske element. Man bør huske på, at den nævnte retskrivningsreform fandt sted få år efter den tyske besættelse.¹³

Mest relevant i dag er dog spørgsmålet om, hvor langt DSN vil gå for at tilpasse normerne til menigmand; skal vi mon helt derud, hvor det kan blive relevant at drage konsekvensen og omdøbe Dansk Sprognævn til Dansk Sproglevn? Vil der ske et knæfald for ejefaldsapostroffen (f.eks. Søren's værksted)? Vil navneordsfragmentering blive accepteret? Og mht. sidstnævnte: også de udslag af den, der med Erik Hansens træffende formulering skyldes „solid ubehjælpssomhed”¹⁴ (altså ord som „forfatter debut” i stedet for „forfatterdebut” eller „forsknings støtte” i stedet for „forskningsstøtte”)? I forlængelse af hvad vi før udviklede om Dorthe Duncker, kan man vel frygte, at disse udanske former, som i øvrigt er undergravende for dansk grammatik, en dag bliver ophøjet til norm (også selvom J/KA i deres svarkronik til LLP hævder, at det ikke vil blive tilfældet).

DSNs grundholdning synes i stadig højere grad at lyde: Sproget er det, folket til hver en tid taler.¹⁵ Og hermed opløser Nævnet reelt sit eget virkefelt, for som dr.jur. Stig Jørgensen bemærkede i en kronik i *Kristeligt Dagblad* tæt på årtusindskiftet „forekommer det underligt at tale om »retskrivning«, hvis man ikke går ud fra, at der findes et rigtigt sprog”. Det ville nok også blive lidt vanskeligt for landets dansklærere at bedømme deres elevers præstationer med karakterer, hvis disse slet ikke måtte tage sigte på sprogrigtighed. Jo mere man udhuler forestillingen om den korrekte sprogbrug, des mere umulig bliver situationen

---

¹³ Retfærdigvis skal også nævnes, at Frischs reform indebar visse pædagogiske fordele, hvilket Allan Karker er inde på i »Det nordiske argument i dansk retskrivning« s. 94–103 i antologien *Det er korrekt – dansk retskrivning 1948–98*, Erik Hansen & Jørn Lund (redaktører), København, Hans Reitzel 1998.

¹⁴ »Uløste og uløselige retskrivningsproblemer« i *Det er korrekt...* (se ovenfor), s. 72.

¹⁵ Man synes endda så forhuppet på at følge (med) sprogudviklingen, at man gerne hjælper den på vej, hvor man kan. I 2003–2005, som er den årrække, hvori *Den Danske Ordbog* udkom, tvang nogle af sprogforskerne bag dette værk således betydningen „en stor tjeneste” ned over hovedet på ordet „bjørnetjeneste”. Ved en søgning i den mere end 40 millioner ord omfattende elektroniske tekstsamling, som udgør det sproglige grundlag for den bogtrykte udgave af ordbogen, kunne imidlertid ikke findes ét eneste belæg til understøttelse af påstanden om, at unge mennesker i det af ordbogen beskrevne tidsrum udlagde ordets betydning på den kontroversielle måde.

i det hele taget, også juridisk, „idet der til al overflødighed findes en lov (nr. 332 af 14/5 1997) om dansk retskrivning”.¹⁶

Lingvistikens kliniske plastikkrus

At problemet har vokset sig så stort, som tilfældet er, ligger formentlig i, at så godt som alle, der i dag sidder i Dansk Sprognævn, er flasket op med lingvistisk teori – med et tankesæt, der på nihilistisk vis og *sub specie æternitatis* kundgør sprogformernes evige forvandlingsproces. At handle ud fra dette tankesæt i et administrativt organ, som er forpligtet over for hele undervisningssektoren, er så lidet farbar en vej, at man må ønske, sindene på det danske sprogparnas ville lade sig kvæge af Paul Diderichsens – tilsyneladende glemte – formaning:

Selv den af ministeriet autoriserede retskrivningsvejledning er så skræmt af angrebene på den normative grammatik, at den gang på gang nøjes med at konstatere „Ofte er der vaklen” (f.eks. mellem bøjjet og ubøjjet form (Retskrivningsordbog, udg. af Dansk Sprognævn (1955) s. XXV)). Mon det egentlig er det benytteren ønsker at vide? [...] Forvirringen skyldes at man ikke klart nok har forstået forskellen mellem ren [dvs. teoretisk] lingvistik og anvendt lingvistik, og forholdet mellem grammatikkens deskriptive og normative side. Så længe vi lever i et samfund hvor det er af betydning for mange at kunne udtrykke sig skriftligt og mundtligt i en sprogform der er forskellig fra dagligsproget i det milieu hvor de er vokset op, er det en vigtig opgave for den anvendte lingvistik at hjælpe dem til en sådan sprogfærdighed.¹⁷

Hvordan flere medarbejdere i DSN i dag mener at kunne se bort fra denne indlysende relevante formaning fra ingen ringere end Paul Diderichsen, går over vor forstand.

En af Diderichsens lidt ældre samtidige, den internationalt estimerede åndsforsker og filolog Vilhelm Grønbech, kunne Nævnets medarbejdere vist også få gavn af at støve af. I sin lille bog *Sprogets musik* (1956) ironiserer Grønbech således over selvsamme filosofi, der i mellemtiden har vokset sig endnu stærkere og som – drukket i koncentrat af den hvidkitlede lingvistikens kliniske plastikkrus¹⁸ – omtåger enhver sprogstuderendes dømmekraft på nutidens universiteter:

---

¹⁶ Stig Jørgensen: »Retskrivning og retsregel« i *Kristeligt Dagblad* den 29. juli 1999.

¹⁷ *Sprogsyn og sproglig opdragelse – historisk baggrund og aktuelle problemer*, udg. af Niels Rosenkjær, København, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1968, s. 148–149.

¹⁸ Vi takker tidligere formand for Modersmål-Selskabet Bent Pedersbæk Hansen for lån af hans højsterile metafor.

Profeter har prædikeret sprogets diktatur, som om sproget var et mytisk væsen, der behersker mennesker; man har indprentet børn og voksne, at det er deres første pligt ikke at sætte sig op imod dets vulgære luner. Luften har svirret med slagord om at man ikke kan og derfor ikke bør stæmme sig imod udviklingen, at den går sin gang uden at tage hensyn til vort behag, og deslige; denne evolutionistiske mytologi betyder i praksis, at man altid skal gøre hvad de dovneste gider.¹⁹

At de dovne gider ganske lidt, fremgår alene af den vældige mængde ufordøjede og utilpassede engelske ord, der længe er gledet ind i sproget – for siden at blive omtalt som „nye ord i dansk” af Nævnets medarbejdere.²⁰ Hvad er det lige, der er dansk ved eksempelvis et ord som „streak”? Herimod vil Nævnets medarbejdere med en vis ret kunne indvende: „Vi skal ikke tage stilling, men blot registrere”. Problemet er bare, at hver gang en DSN-medarbejder – i overensstemmelse med den mytologi, som Grønbech håner – taler om udviklingens uafvendelighed, så blåstempler vedkommende sløseriet ude i samfundet, hvilket igen svækker sprogbevidste danskeres vilje til at øve sprogrøgt i deres hverdag. Udtalelser fra DSN i medierne får således ofte stor signalværdi, og det er derfor dybt problematisk, at selv sproglige tendenser, som bekymrer overordentlig mange danskere, har det med at blive afdramatiseret, ja bagatelliseret af DSN i debatartikler og radioindslag. På denne baggrund er det noget af en flothed, når J/KA i deres kronik af 29. april 2009 slutter med at bedyre: „Vi tager med glæde debatten om sprogets udvikling”. Erfaringen viser jo tværtimod, at indsigelser mod DSNs sprogsyn i reglen afskrives som bagstræverisk virksomhed fra „sure gamle mænd”. Et prædikat, der i øvrigt bruges mod kritikere af begge køn og i alle aldre.

Ét blandt mange eksempler herpå gav DSNs tidligere næstformand Inge Lise Pedersen i *Kristeligt Dagblad* den 10. august 1999. Her beskrev hun bl.a. sin reaktion på før citerede Stig Jørgensens kritik af Sprognævnet: Jeg „nøjedes [...] med en irriteret hovedrysten”. Og efter – i samme kronik – indirekte at have tilskrevet Stig Jørgensen et synspunkt, han ikke selv havde udtrykt, nemlig at sproget skulle være et „abstrakt en gang for alle givet og uforanderligt system”, koketterede hun med sit eget sproglige frisind ved „at bruge et udtryk som sikkert heller ikke står højt i kurs hos Stig Jørgensen”. Det var udtrykket at

---

¹⁹ *Sprogets musik*, s. 46.

²⁰ Jf. nogle opslag (eksempelvis „streak” og „streak”) i Dansk Sprognævns onlineordbog *Nye ord i dansk på nettet fra 1955 til i dag* på <http://www.nyeordidansk.dk/noid/noid.htm>, som bygger på Pia Jarvads *Nye ord – ordbog over nye ord i dansk 1955–1998* (København, Gyldendal 1999).

„tænde på noget”, som DSN-forskeren antog ville forarge Jørgensen. For ved at kritisere DSN havde sidstnævnte jo allerede vist sig som en sur gammel mand, og sådanne typer forstår selvfølgelig ikke, at alt nyt er godt. Og naturligvis *må* fornuftige folk mene, det er godt, når mange danskere i dag bruger udtrykket „at tænde på noget” – også om alt muligt andet end seksuelle emner – for dét er jo en fornyelse. Enhver, der måtte finde det upassende at føre seksuelt ladede sprog billeder ind i andre sammenhænge, kan således afskrives som modstander af udviklingen, modstander af „et levende sprog”, der netop var overskriften på Inge Lise Pedersens kronik.

Forgrovet sprog og engelsk påvirkning – „ikke værd at snakke om”

Af denne slags udtalelser, hvad enten de kommer fra en Inge Lise Pedersen, en Dorte Duncker eller en Pia Jarvad, står selvopfattelsen altså lysende klar: DSNs opgave er ukritisk at følge, registrere og beskrive sprogets udvikling herhjemme. Denne opfattelse, der af nogle kaldes for *laissez faire*-deskriptivisme, rummer, som vi har set, en indbygget følelsesløshed: Enhver forstemthed over sprogets forsimpning og forgrovelse udtalt af danskere, der oprigtigt elsker deres modersmål, afvises nedladende; i lingvistikens univers giver det nemlig ingen mening at nære følelser for sproget – fascination over udviklingens indre dynamik er det tætteste, deskriptivisten kommer på en indre rørelse. Omtrent som når den darwinistiske palæontolog betages af brutale livsformers evne til at overleve i kraft af mutation.

Dette kliniske præg er blevet forstærket, siden DSN for nylig fik udvidet sin forskningsrolle. Midlerne hertil gav vor borgerlige regering – ironisk nok – i et forsøg på bl.a. at imødekomme de mange vælgere, der længe har set med bekymring på modersmålets vantrivsel. Imidlertid har den forskning, borgerne får for pengene, en forbløffende tilbøjelighed til at understøtte den afdramatiserende linje, DSN hele tiden har stået for.

En ph.d.-afhandling forsvaret af en af nævnsmedarbejderne, Marianne Rathje, for nogle år siden er således ved talrige lejligheder blevet ført i felten som den endegyldige sandhed om „generationssprog”: „Ny afhandling afliver myterne om ungdommens grimme sprog” kundgjorde Det Humanistiske Fakultet i en pressemeddelelse på Københavns Universitets hjemmeside den 23. marts 2009. Over for det ene dagblad efter det andet kunne Rathje herefter slå fast, at unge hverken bander eller taler mere uforståeligt end ældre. Blandt de journalister, der agerede mikrofonholdere for Rathje, faldt det naturligvis ikke en eneste

ind at problematisere datagrundlaget for undersøgelsen: jf. kritikken hos Pálfi.²¹

Mønstret var det samme halvandet år forinden: Rathje undersøgte her danskeres brug af engelsk og konkluderede: „Selv blandt de unge er det nede på lige over én procent af alle ordene. Det er nærmest ikke værd at snakke om” (udtalelse til *Avisen.dk* den 6. december 2007). Artiklens overskrift lægger ikke ligefrem skjul på journalistens fuldkomne fravær af selvstændig tankevirksomhed: »Unge bruger meget få engelske ord«.

Som bekendt er det dog heller ikke her ligegyldigt, hvordan man undersøger. F.eks. gjorde i 1998 tidligere formand for DSN, Niels Davidsen-Nielsen, opmærksom på, at hvad „almensproget angår, nævnes det ofte, at frekvensen af engelske låneord i danske tekster er ganske lav, og at den engelske påvirkning derfor ikke giver anledning til generel bekymring”²², men som Davidsen-Nielsen videre bemærker, tager kun de færreste undersøgelser højde for alle de mere indirekte lån, f.eks. betydningslån og oversættelseslån. Som eksempel på førstnævnte skriver han, at det danske ord „løft” har fået sin betydning ændret i overensstemmelse med det engelske „lift” (f.eks. „Vores afdeling må have et løft”²³). Som eksempel på sidstnævnte fremfører han „mudderkastning”, der kommer direkte af det engelske „mud-slinging”. Faste engelske vendinger som f.eks. „have a nice day” er ligeledes – til gene for mange handlende! – blevet direkte overført til dansk („hav en god dag”). Mange tænker heller ikke på, at en mængde af de før omtalte særskrivninger skyldes inspiration fra engelsk: f.eks. „job ansøgning” i stedet for „jobansøgning” (jf. „job application”). Tilsvarende skyldes ejefaldsapostroffer („Mona’s Blomster”) og flertals-s’er („sandwiches” i stedet for „sandwicher”) påvirkning fra engelsk. Endnu færre tænker på, at også dansk ordstilling angliseres, f.eks. i udtryk af typen „venligst læg en besked” (jf. „please leave a message”), som på korrekt dansk hedder: „læg venligst en besked” (eller bedre endnu: „vær venlig at lægge en besked”).

---

²¹ Loránd-Levente Pálfi: Anmeldelse af Jens Normann Jørgensen og Pia Quists bog *Unge sprog* (København, Hans Reitzel 2008) i: *Hermes – Journal of Language and Communication Studies* nr. 43, s. 315–322.

²² »Fordanskning af engelske låneord – kan det nytte?« i *Det er korrekt...* (se bibliografiske oplysninger ovenfor), s. 84.

²³ Massevis af andre betydningslån, der formentlig heller aldrig ville finde vej til en Marianne Rathjes datagrundlag, kunne nævnes. Her blot et enkelt hørt i et tv-program i oktober 2010: En kendis fra modeverdenen rådede håbefulde unge aspiranter til „at tage den hele vejen” („take it all the way”). Davidsen-Nielsens eksempler findes i ovennævnte artikel på s. 79–80, se desuden hans kronik med den herlige titel »Venligst røgt sproget« i *Kristeligt Dagblad* den 23. oktober 2006.

Af pladsmæssige hensyn må vi her nøjes med disse iagttagelser fra især Davidsen-Nielsen, men mon ikke de burde være tilstrækkelige til at problematisere Rathjes konklusioner?

Sproget i Danmarks Radio

Netop Rathjes konklusioner er – meget betegnende for den vægt, Sprognævnet taler med i debatten – blevet brugt som belæg for ikke at bedrive nogen nævneværdig sprogrøgt i Danmarks Radio (DR). Tilmed af DRs egen sprogredaktør, Martin Kristiansen! Man skulle ellers tro, Kristiansen var ansat for at komme nogle af de mange tusinde fjernseere og radiolyttere i møde, som bestandigt klager over utydeligt, ukorrekt eller useriøst sprog fra DR-medarbejderes side, men nej: den 7. oktober 2009 forklarede Martin Kristiansen på P1, hvorfor det alligevel ikke ville nytte noget med en mere aktiv indsats. Et velargumenteret indlæg fra en lytter om overflødige engelske ord blev f.eks. imødegået af Kristiansen med en længere smøre om, at man ikke kan styre sproget; som om det stod skrevet i sten og stjerner, at DR-programmer absolut *skal* bære navne som „TaskForce”, „Boogie”, „Deadline”, „DR-Explorer”, „En lille reminder”, „Showtime”, „Spam”, „Special” og „Teenagetesten”. Og hvem mon Kristiansen anførte som hjemmelsmand for sin vurdering af de engelske ords uundgåelighed? Dansk Sprognævn selvfølgelig. Atter hører man Grønbech for sit indre øre: „Profeter har prædikeret sprogets diktatur, som om sproget var et mytisk væsen, der behersker mennesker; man har indprentet børn og voksne, at det er deres første pligt ikke at sætte sig op imod dets vulgære luner”.

Det tragikomiske ved Kristiansens vurdering er imidlertid, at nogen vitterlig *har* sat sig op imod sprogets vulgære luner på DR: ingen ringere end nyligt afdøde professor dr.phil. Peder Skyum-Nielsen. Skyum-Nielsen (har også båret navnet Skyum-Aagaard) virkede 1997–2010 som professor i sprog- og kommunikationsbeskrivelse ved Syddansk Universitet, var leder af forskningsprojektet »Mediesproget Nu« og trænede gennem flere år oplæsere til f.eks. tv-avisen. Blandt danske radio- og tv-journalister var han agtet for sin store energi på det danske sprogs vegne og for sin sympatiske måde at undervise på, men Kristiansen har altså lært af Sprognævnet, at den slags ikke nytter noget: På møddingen med professorens tretten år lange virke for mediesproget! DSN mener da også gennemgående, at „DR-sprog er ok”.²⁴ Dette var i alt fald konklusionen på en undersøgelse, Marianne Rathje og Anne Kjærgaard fremlagde under Danmarks Radios 2. sprogsymposium den 5. oktober 2009:

---

²⁴ <http://www.dr.dk/Nyheder/Kultur/2009/10/05/102249.htm?rss=true>

Sproget i DR har det godt. De skriftsproglige analyser har afsløret et lavt antal fejl, og de fleste talesproglige analyser har vist at der ikke er de store problemer, og når der er en del forekomster af et af de analyserede træk, kan det som regel forklares med genren. Men der er steder man kunne sætte ind hvis man ønsker en sproglig indsats i kølvandet på rapporten.²⁵

Bemærk formuleringen: „hvis man ønsker en sproglig indsats” (vor fremhævelse). Man kan med andre ord ligeså godt lade være. Ifølge én reportage fra symposiet var direktør for DR Programproduktion Mette Bock mest stemt for det sidste, „fordi det for DR også gælder om at få fat i og fastholde forskellige målgrupper, eksempelvis de unge, der også opfatter sproget som en underholdende leg og selv sætter grænser for hvad der går an og hvad ikke”.²⁶ Denne tilforladelige formulering syntes i konteksten at have betydet, at hvis man forbød dommerpanelet i f.eks. X-Factor og værterne i forskellige ungdomsprogrammer at sige „pis”, „fuck” og „fisse”, så ville man miste yngre seere. Jovist, dét er vel også en slags overvejelse over, hvad public service betyder for DR i dag.

”Gang i sproget”

At Sprognævnets medarbejdere, Rathje og Kjærgaard, i deres analyse af sproget i DR viste forståelse for denne slags overvejelser, skyldtes måske, at man hos DSN selv kender frygten for at miste unge „seere”; der er i hvert fald ikke blevet sparet på de friskfyragtige virkemidler i den kampagne, DSN satte i gang i september 2010 og som vil vare flere måneder endnu: »Gang i sproget». Til åbningsarrangementet i Nationalmuseets festsal fik man f.eks. rapperen med det yndefulde navn Per Vers til at danne onomatopoietika over de lyde, der opstår, når han går på toilettet, og til den netbaserede del af kampagnen indforskrev man den mindst ligeså rapkæftede Line Pedersen. Det eneste grundlag for hyringen af Line Pedersen til dette ansvarsfulde hverv i statens tjeneste har tilsyneladende været, at hun til daglig driver hjemmesiden blogbogstaver.dk, hvor man jævnligt kan læse indslag i følgende tonart:

---

²⁵ Citeret efter Jørgen Chr. Wind Nielsens artikel »Sprog på spring – DR som sprogbevarer og sprogudvikler» på <http://sprog museet.dk> 12. oktober 2009.

²⁶ Sammesteds.

Rapport fra en sal af fisseludere, jordbærhjelme, ludersøner og skanky hoes: Froderst!! Er retur fra Tårnby gym, hvor jeg morgenspeedsnakkede for alle 1. g'erne på den årlige sprogdag. En absolut fornøjelse. Eller: Hold da helt festlig hygge. 10hi og f9z: igen i år fik jeg en ny ration af ungdoms-udtryk med hjem – denne gang naturligvis via sms under seancen. Værsgo at tage for jer af retterne – en hel del af det jeg citerer her, har jeg ingen anelse om, hvad betyder :-D.²⁷

Det må være sådant noget, der skal till! – har de vel tænkt i DSNs lokaler (nu på H.C. Andersens Boulevard); „So ein Ding müssen wir auch haben!“. Og sådan blev det. Siden medio september 2010 har man derfor kunnet gå ind på www.gangisproget.dk og bl.a. teste sin „sprog-alder“. Her kommer det hurtigt for dagen, hvilken ende af skalaen man helst bør befinde sig i: „Er du et sprogligt kuvøsebarn, en wangsta, sprogmuggen, sprogligt skindød eller et sprogligt fossil?“, spørges der. Og hvem ønsker mon at være skindød eller et fossil? Næppe mange, men vi kan oplyse, at man uvægerligt vil ende med en af disse mærkater i panden, hvis man i testen foretrækker udtryk som „(jeg) takker“ frem for „fjong“, „for søren da også!“ frem for „nedern“ eller „fornøjelig“ frem for „megalol“. Vælger man i testen konsekvent de traditionelle udtryk med to til fire generationer på bagen, toner der til sidst en tekst frem på skærmen, som virker decideret hånlige over for gamle mennesker:

Deres Sprogald er 130+. De har formentlig ikke selv opdaget det, men De er faktisk sprogdød og har været det i umindelige Tider. De bestiller fremdeles Tid hos Barberen til Vandondulation hver fjortendes Dag, som det sømmer sig i Deres Alder. Og det skal De sandt for Dyden have Lov til. Men vid, at naar andre ikke svarer Dem paa Deres Morse-signaler, skyldes det, at man er overgaaet til et System kaldet Mobiltelefoni.

Sprognævnets ungdommelige selvforståelse kan ingen være i tvivl om; det sproglige ideal er tydeligvis den hurtigt sms'ende hip-hop-gadedreng, og sådan en kan vi lykkeligvis alle nå at blive endnu. For som det hedder i testens afsluttende „anbefaling“ til „sprogfossilerne“: „De bør sporenstregs foretage en sproglig Aareladning og fralægge Dem Gloser som Heureka, Charlatan, knibsk, Fløs [...] og derefter [...] paa-begynde Indprentning af nydanske Gloser Anno 2010“.

Opnåelsen af en ny sproglig lømmelalder synes altså ikke umulig, og fra H.C. Andersen vil man da også vide, at der skam findes „Gade-

---

²⁷ Teksten blev lagt ud på bemeldte hjemmeside d. 10. juni 2009.

drengene paa tresindstyve Aar, det er ikke Alderen, der gjør det”²⁸. Gud ske tak og lov!

Sammenfatning: siger ét, men gør noget andet

Skal man sammenfatte, hvad vore iagttagelser i denne artikel har vist, må den væsentligste pointe være modsætningerne:

For det første hævder DSN i kronikken af 29. april 2009 at arbejde på videnskabeligt grundlag, men flere af vore eksempler har afsløret et fravær af klare videnskabelige principper bag den moderne retskrivning.

For det andet står der i bekendtgørelsen om DSN, at dets regler skal følge „de gode og sikre sprogbrugere”, men de senest planlagte ændringer af retskrivningen, vi har set på, viser tværtimod et knæfald for de usikre sprogbrugere; således i tilfældet med endelsen *-ie*, der nu bliver accepteret på linje med *-ium*, i tilfældet med sløjfningen af anden bindestreg i sammensatte navneord, hvor der hidtil har skullet sættes to bindestreger for at lette forståelsen og ikke mindst for at undgå betydningssnivellering (jf. „B-film-skuespiller”, dvs. skuespiller i en B-film, og „B-filmskuespiller”, dvs. dårlig skuespiller), samt i tilfældet med afviklingen af reglen om, at „indad”, „udenfor”, „ovenover”, „nedenunder” og lignende forbindelser skal skrives i to ord, når de har en styrelse.

For det tredje viser forskellige udtalelser fra DSNs medarbejdere, at de er af den opfattelse, at deres opgave består i nøgternt og upartisk at iagttage og beskrive sprogets udvikling, selvom – hvilket vore eksempler godtgør – de samme DSN-medarbejdere i praksis gerne priser nydannelser som berigelser uanset kvalitet. Med andre ord: Selvom mange DSN-medarbejdere giver indtryk af at være imod normativitet i sproglige henseender, afslører de på skrift, i tale og ikke mindst i deres handlinger gang på gang, at de så sandelig er normative – det er blot andre normer, de går ind for, end sprogkonservatisme (jf. Pálfi 2009: 321).²⁹

For det fjerde betyder man i DSN-regi „med glæde” at tage „debatten om sprogets udvikling”, men i praksis har vore eksempler vist, at man gerne udtaler sig nedladende over for (især ældre) mennesker med sprogkonservative holdninger.

For det femte ligger der et paradoks i DSNs autoritative status; på den ene side har man myndighed til at fastlægge retskrivningen og (først og fremmest via spørgetelefonen) rådgive alle i sproglige spørgsmål, men på den anden side forbyder nævnsmedarbejdernes lingvistiske

²⁸ *De Viser Steen* s. 177 i tredje bind af *Eventyr og Historier*, København, Gyldendal 1943.

²⁹ Se bibliografiske data ovenfor.

skoling dem at tale om „forkert sprogbrug”. Det er formentlig dette sterile forhold til sprog, der får visse nævnsmedarbejdere til at bagatellisere den engelske påvirkning af dansk og til at bedømme radio- og tv-journalisters udfoldelser i både mundtlige og skriftlige genrer som „ok”. I eklatant modstrid med tusindvis af sprogbevidste danskeres vurderinger.

Ud fra disse tendenser må man konkludere, at DSN medvirker til at accelerere en sprogudvikling, der i forvejen er særdeles hastig; ja, så hastig, at der i dag er mange mennesker på 70 år og opefter, som trods glimrende hørelse hverken er i stand til at tyde eller forstå, hvad de helt unge siger. Her i de digitale mediers tid, hvor kommunikationen let bliver fragmentarisk, hvor den sproglige præcision må lade livet for færdigfabrikerede fraser, og hvor – især – unge slynger om sig med amerikanske ord og udtryk, de ikke forstår, ville det være rart at have et fast holdepunkt, et sprogligt fyrtårn, vi danskere kunne navigere efter. Et sådant fyrtårn er Dansk Sprognævn desværre ikke; at kunne tjene som navigeringspunkt forudsætter som bekendt, at man rager godt op i landskabet, og dét er svært, når man samtidigt ønsker at bevare øjenhøjden til de dovneste sprogbrugere.

Formålet med denne artikel er ikke at gøre DSN eneansvarlig for den vantrivsel, vort modersmål udsættes for i disse år; en sådan beskyldning ville være uretfærdig. Vi anerkender skam, at Nævnet udøver sit virke i et ikke misundelsesværdigt brændpunkt, hvor det ikke lader sig gøre at stille alle tilfredse, men det afgørende grundvilkår, vi indledningsvis har betonet og som Nævnet ikke viser tilstrækkelig respekt for i sine bestemmelser, er fremdeles tankens uløselige forbindelse med sproget. Vi kan ikke gøre os sammenhængende tanker om noget, vi ikke har ord for; vi erkender verden gennem begreber, der er dannet gennem sproget. For så vidt angår forstanden, er vort ordforråd lig med vort tankeforråd. Det er derfor en yderst alvorlig sag, hver gang der ryger en selv nok så fin nuance eller nok så subtil regel ud af grammatikken eller retskrivningsnormen, hvorfor man i høj grad må sætte spørgsmålstegn ved, om alle de forsimplinger, Sprognævnet gennemfører, vitterlig er „til sprogbrugernes fordel”, som J/KA skriver i deres kronik.

Afslutning: pauvre perspektiver

Såfremt man fortsat agter at forenkle retskrivningen i takt med, at opvoksende sprogbrugere ymter om genvordigheder udi håndteringen af dansk sprog og grammatik, vil Sprognævnets medarbejdere efter alt at dømme få travlt. Et præj om, hvor vi er på vej hen, gav en rapport fra Danmarks Evalueringsinstitut om gymnasiets danskfag for nogle år siden; den konkluderede, at „en stor del af eleverne har svært ved at skrive præcist, nuanceret og personligt”. Formanden for Dansk lærer-

foreningens gymnasiesektion, Claus Nielsen, udtalte i den forbindelse, at der fortsat er „mange elever, der har svært ved at give stilene en korrekt sætningsopbygning, fordi de er præget af uformelt computer- og mobiltelefonsprog.”³⁰

Skal man tro kommentator ved *Politiken* Kresten Schultz-Jørgensen, har tilstandene ikke forbedret sig siden: »Studerende skriver og ræsonnerer som 11-årige« lød overskriften på hans indlæg i debatsektionen 22. februar i år (2011). »Denne vinter har jeg igen censureret flere end hundrede opgaver hos blomsten af Danmarks ungdom på kommunikations- og politikstudierne», skriver han og konkluderer: »Skrive kan de ikke». I vor sammenhæng er Schultz-Jørgensens vidnesbyrd særligt vedkommende, fordi det med skræmmende tydelighed viser samhørigheden mellem sprog og tanke:

Retstavning er ikke sagens kerne. Det afgørende er tabet af skriftsprog. Evnen til at fremføre et argument, at gennemføre en analyse, at drage en konklusion. Hovedsætninger, bisætninger og længere tekstafsnit. Sokratiske argumentation: at bygge på logik og alligevel række ud mod tvivlen. [...] Borte har taget skriftsprogets ræsonneren. Tilbage er talesprogets følelser, fornemmelser og fordomsfulde værdidomme. En virksomhed, der er „latterlig”. En politiker, der er „komplet idiot”. Håndfaste domme afsagt af 22-årige analfabeter fulde af selvtillid. [...] Man kan jo mene, som progressive sprogforskere ynder at gøre det, at et »levende« sprog kun vidner om sproglig »kreativitet«. At unge mennesker nu som altid jonglerer med de semantiske muligheder, hvorfor udviklingen aldrig kan være andet end »spændende«. Men jeg tror faktisk, at »udviklingen« har karakter af afvikling, og at George Orwell havde ret: Opløsningen af sproglige kompetencer medfører nødvendigvis en erosion af tankekraft og et goddag til den selvskabte fascisme. Færre ord, mindre råderum, flere fordomme. Dét er, som bekendt, fascisme.

I en anden ligeså foruroligende frontlinjeberegning fra de videregående uddannelser når DTU-lektoren John Holten-Andersen³¹ frem til, at de managementtermer, der er blevet overtaget på landets uddannelser i ledelse, lever i et væv af amerikaniserede fraser, der ikke har rod i en dansk virkelighed. Når man uddannet på denne måde skal til at lede danske kolleger, vil ens kommunikation derfor let blive overfladisk, teoretisk postulerende og svær at gennemskue. Tillægger man sig

---

³⁰ Morten Mikkelsen: »Studerestile er fyldt med ukorrekt dansk« i *Kristeligt Dagblad* den 5. maj 2009.

³¹ »Når der går IT Factory i sproget«, kronik i *Information* den 20. juni 2009.

ydermere det glatte og i høj grad ukonkrete spinsprog, som zapperagtige politikerinterview på tv har befordret og som utallige topledere nu trænes i, nærmer man sig signalementet af en Stein Bagger; dvs. en veltalende distanceblænder, der kan sælge fiktive værdier og bortforklare hvad som helst. DTU-lektorens budskab indebærer altså, at plattenslagere i erhvervslivet og finanssektoren har fået lettere ved at bestride deres omgivelser, fordi folk har vænnet sig til et overfladebehandlet sprog, der lyder smart, men kun sjældent henviser til reelle ting. Ja, befolkningen har i en sådan grad affundet sig med dette virkelighedsudhulede sprog, at de færreste nogensinde forstod forklaringerne på finanskrisen, og hvad vi kan gøre for at modvirke, at den gentager sig (for hvad er egentlig subprimelån, derivater, swaps og hedgefonde for noget – og hvordan fungerer de i dansk sammenhæng?). Og når nu ord og udtryk er blevet noget, man kan jonglere ganske uforpligtende med, så kan regeringen vel ligeså godt kalde en stærkt centralistisk kommunalreform for et stykke „decentralisering” og en angrebskrig i Irak for en „fredsmission”.

Så vidt lektor Holten-Andersens analyse, der altså på linje med Schultz-Jørgensen understreger de fatale følger af et forarmet sprogligt beredskab: Man forstår mindre og mindre og bliver derfor også stadig lettere at styre og manipulere.

På denne baggrund ville det være ønskeligt, om man i DSN besindede sig på det ansvar, der følger med at være en af landets vigtigste officielle sproglige myndigheder og den eneste institution med mandat til at normere det danske sprog. Fordi sprog og tanke så nøje hænger sammen, som filosoffer i årtusinder har påpeget, kan Dansk Sprognævn i ligeså høj grad siges at være et Dansk Tankenævn. Dét forhold så vi gerne tydeligt afspejlet i 2012-udgaven af *Retskrivningsordbogen* samt i resultaterne af Nævnets endnu ret nye forskningsrolle: Færre kliniske plastikkrus og flere sproglige fyrtårne efterlyses. Ellers bliver det hele bare „for nederen”.